

*Alexandru Lăpușneanul
și alte texte canonice*

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice de *Lucian Pricop*

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	19
<i>Referințe critice</i>	22
FRAGMENTE ISTORICE	
Alexandru Lăpușneanul	31
Aprodul Purice	57
Sobieski și românii	75
Cântec vechi	83
AMINTIRI DIN JUNETE	
Cum am învățat românește	90
Zoe	99
Toderică	115
NEGRU PE ALB. Scrisori la un prieten	
Scrisoarea II (Rețetă)	128
Scrisoarea VII (Calipso)	131
Scrisoarea IX (Fiziologia provincialului)	134
Scrisoarea XII (Pâcală și Tândală)	138
Scrisoarea XXII (Istoria unei plăcinte)	145
Scrisoarea XXVII (Un proțes de la 1826)	148
NEGHINĂ ȘI PĂLĂMIDĂ	
Marșul lui Dragoș (Doină)	152
Doină nouă	155
Șalul negru	156

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL 1564-1569

I

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreu...

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzdu-
ganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar
Alexandru Lăpușneanul, după înfrângerea sa în două
rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol,
izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească
pre răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pre care nu l-ar fi
perdut, de n-ar fi fost vândut de boieri. Întrase în Moldavia,
îtovărășit de șapte mii spahii și de vro trei mii oaste de
strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărătești
cătră hanul tatarilor Nogai, ca să-i deie oricât ajutor de
oaste va cere.

Lăpușneanul mergea alături cu vornicul Bogdan,
amândoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap
până în picioare.

– Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbân-
di-vom oare?

– Să nu te îndoiești, Măria-ta, răspuse curtezanul, țara
geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune

Libris
cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că Măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să deie Dumnezeu să n-aib' nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.

— Aceasta rămâne la înaltă înțelepciunea Măriei-tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la Măria-ta.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședea încungiurat de boierii și căpitani săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veve-riță, spatarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-Vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala, după obicei.

— Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

— Să fii M[ăria]-ta sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, Măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită, și poate că Măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar, armasar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește, și M[ăria]-ta să te întorci înapoi ca...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanu, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi, și voi merge ori cu voia, ori fără

Libris

voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg!

– Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărâți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine, și vai de biata țară când vom avea războaie între noi, și poate și Măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Ștefan Tomșa...

– Tomșa! El te-au învățat a vorbi cu atâta dârzie? Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfârm măselele din gură cu buzduganul acesta, zise apucând măciuca de arme din mână lui Bogdan. Ticălosul acel de Tomșa v-au învățat...?

– Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

– Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? Au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Râdea; mușchii i se suceau în râsul acesta, și ochii lui hojma clipeau.

– Cu voia Mării-tale, zise Stroici, vedem că moșia² noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgânilor. Când astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni Măria-ta?

1. Miron Costin.

2. Patria

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni ce aduci cu Măria-ta? adăogi Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. — Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis, ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle, și din pelea lui căptușeală dobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc căzând în genuchi, nu ne pedepsi pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean,¹ adă-ți aminte de zisa Scripturei și iartă greșiților tăi! Cruță pre biata țară. Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă Măria-ta, și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul Înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încredi-te în noi!

— Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lui. Pesemne gândești că eu nu știu zicătoarea² moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba?“ Pesemne nu vă cunosc eu, și pre tine mai vârtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încai niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște

1. Patriot.

2. Proverbul.

Libris.ro

încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate paserile ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moțoc? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji de sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului. Sunt alți trântori, de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mâna asemenea cânelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate. El era mulțămît de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-Vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum era el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputând înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzând că el venea cu însuși învoirea Porții, pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa, cerură voie să rămâie a-l întovărăși. Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II

Ai să dai samă, doamnă!...

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotivi, fugise în Valahia, și Lăpușneanul nu întâlnise nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întâmpina cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvăli urâtul caracter.